

schijnlijk alleen in kleine kring bekend en is pas in 1728 gedrukt. Sindsdien heeft het een zekere reputatie, al was het maar vanwege de betrekkelijke schaarste aan dat soort poëtische teksten in het Nederlands in die tijd (een schaarste die overigens, daar is al vaker op gewezen, bij nader toezien wel meevalt, maar het blijft een kwestie van sprokkelen).

Over de waarde van deze rede is onlangs nog een pittige discussie gevoerd, waar ik hier graag naar verwijs (*Literatuur [De Groene Amsterdammer]* 2005, nr. 1, p. 17 en 2006, nr. 1, p. 59). Deze uitgave biedt in elk geval de mogelijkheid om het betoog eens rustig op zich te laten inwerken zonder telkens in het beeldhouwde zeventiende-eeuws te blijven haken, want men kan gerust afgaan op de hertaling door Jeroen Jansen. De originele tekst staat ernaast, naar de laatste redactie van het handschrift, een autograaf. De commentaar, over de opbouw van het betoog en de herkomst van Hoofts argumenten, is helder en informatief – enigszins bezorgd vraagt men zich zelfs af wat de op p. 5, noot 5 aangekondigde *wetenschappelijke* (cursivering origineel) uitgave te bieden mag hebben, dat hier niet aan de orde komt. Misschien, om eens een suggestie te geven, de opvallende ‘aardsheid’ van een deel van Hoofts argumentatie ten gunste van de poëzie. Natuurlijk, zij is de ‘taal der goden’, en het betoog beweegt zich overwegend in die hogere sferen. Maar de waarde van de dichtkunst wordt even welsprekend gedemonstreerd met het verhaal dat Vergilius alleen al voor zijn befaamde Marcellus-regels meer dan 20.000 gulden ontving, en stierf als multimiljonair. En dat Saleius Bassus 37.500 gulden kreeg, en Oppianus evenveel gouden penningen als er regels waren in zijn gedicht over de vissen... En zo meer (p. 43, 44, zie ook 49). Zijn dat niet precies de argumenten waarmee niet de dichter, maar de schilder zichzelf als ideale echtgenoot aanprijst in Cats’ verhaal over Rhodope? En terecht wijst Eric J. Sluiter erop dat die zich daarmee toch wel een beetje hebben gediskwalificeerd in de ogen van de hogere-cultuurdragers (*De zeventiende eeuw* 4 (1988), p. 6). Maar Hooft wist ongetwijfeld hoe hij indruk kon maken op een Amsterdams stadsbestuur.

Het boek is mooi uitgegeven, maar het gladde papier leent zich slecht voor het zetten van (potlood)strepen, uitropeptekens en vraagtekens. En dat terwijl het genre *defence of poetry* nog volop actueel is.

Ton van Strien

W.M.N. Hüsken, *De Spelen van Cornelis Everaert*. 2 delen. Hilversum: Verloren, 2005. – ISBN 90 6550 847 3

‘In de aantekeningen is een schat van geleerdheid opgetast, en ’t ganse, nu volbrachte werk, is fundamenteel en dus onmisbaar voor de studie van ’t 16de-eeuwse Westvlaams.’ Dit was één van de vele lovende oordelen over de eerste volledige uitgave van Everaerts spelen door J.W. Muller en L. Scharpé. De huidige uitgave, het werk van één enkele geleerde, kan met even zovele loftrumpetten binnengehaald worden. Er is geen twijfel dat we ook over deze nieuwe uitgave kunnen zeggen: ‘t is vol van schatten hier!’ en niet alleen wat betreft ‘de studie van ’t 16de-eeuwse Westvlaams’ maar in een veel groter verband: dat van de studie van het culturele en maatschappelijke klimaat van de zestiende eeuw. Hoe groot de wetenschappelijke waarde van het werk van die eerste editoren ook was, deze nieuwe uitgave brengt ons meer en beantwoordt ook aan andere eisen.

Die eisen komen ten dele voort uit een negatieve conditie: we hebben veel meer hulp nodig bij het lezen van deze teksten dan een eeuw terug. Wie leest er nu nog, voor het vaderland weg, oudere, laat staan veel oudere literaire werken? Er is echter ook een positief aspect aan die veranderde eisen: rederijkersliteratuur is, zoals J.J. Mak al zo programmatisch aankondigde, inderdaad in ere hersteld en de manier waarop we er naar kijken, de criteria waarmee we het corpus beoordelen en trachten in te passen in onze kijk op het verleden, is heel erg veranderd en verbeterd.

Wat de verdiensten van Muller en Scharpé ook waren, de contextuele informatie in hun editie was niet uitgebreid. Nu kunnen we gebruik maken van veel sindsdien vergaarde kennis over het geestelijke en sociale klimaat waarin deze spelen functioneerden maar onze aandacht voor de spelen is ook veranderd. Natuurlijk zijn we ons ervan bewust dat dit literaire teksten zijn maar er wordt veel meer aandacht geschonken aan hun dramatische vorm en karakter, aan de opvoeringscultuur waaruit ze voort kwamen en aan de functie en de betekenis die ze gehad (zouden kunnen) hebben in de maatschappij waarin ze functioneerden.

Hüsken heeft zich terdege rekenschap gegeven van zijn zelfopgelegde taak en is duidelijk over de dingen die hij niet opnieuw hoefde te doen en over de zaken die wel uitbreiding of toevoeging eisten. In de eerste categorie vallen bijvoorbeeld de gegevens over Brugge’s rederijderskamers, een typering van Everaerts werk in z’n geheel en de analyse van de structuur van de individuele spelen. In de tweede categorie heeft Hüsken veel

toegevoegd aan het beeld van Everaerts leven en zijn professionele activiteiten en er is een nieuw voorstel met betrekking tot de chronologie van de spelen. Daarbij heeft hij het kader waarin de spelen geplaatst kunnen worden, politiek, religieus, sociaal, economisch en historisch, opnieuw en in veel meer detail geschetst. De effectieve vorm die daarvoor gekozen is, is tweërlei: de Algemene Inleiding en de aantekeningen bij ieder spel. De individuele inleidingen bevatten ook een samenvatting van de inhoud en gegevens over vorm en, zo mogelijk, opvoeringspraktijken. Elk spel is ook copieus voorzien van woordverklaringen en annotaties en in de Algemene Inleiding, de Verantwoording en de Taalkundige Aanwijzingen legt Hüsken in detail uit welke beslissingen hij heeft genomen met betrekking tot het editeren en annoteren: een mengsel van grondig wetenschappelijk werk en een verstandige, praktische werkwijze. De minutieuze verantwoording van de annotatie van 'Everaert's idiosyncrasieën' (p. 61-64) levert ook het verrassende inzicht op dat Everaert, die vaak versleten is voor een door en door behoudend schrijver, 'op het snijpunt van twee werelden heeft gestaan: enerzijds bevatten zijn spelen tal van woorden die bij hem voor het laatst zijn aangetroffen, anderzijds fungeert hij als oudste bron voor het voorkomen van een hele reeks nieuwe woorden of uitdrukkingen' (p. 63). Die bewering wordt dan gestaafd met voorbeelden en er is ook nog voer voor filologen: 'De taal van Everaert verdient het om nader bestudeerd te worden' (p. 64).

Dat is ook één van de aantrekkelijke aspecten van dit geleerde werk: Hüsken zet de deuren van zijn schatkamer wijd open. De lezer krijgt allerlei nieuwe inzichten en gegevens aangeboden maar wordt er voortdurend aan herinnerd dat er nog veel werk aan de winkel is: bijvoorbeeld wat betreft de 'inbedding in het maatschappelijke leven van de stad' van de Brugse rederijderskamers 'moet het onderzoek nog beginnen' (p. 9, n.14). Hüsken heeft veel informatie toegevoegd over de bronnen die Everaert heeft gebruikt en de mogelijke invloed van de Psalmen en andere bijbelse en religieuze teksten, van Erasmus, Vives en andere, eerdere autoriteiten, in de Algemene Inleiding en de afzonderlijke introducties, maar, zoals hij bescheiden opmerkt, 'eerder om te laten zien hoeveel er in dit opzicht nog moet gebeuren dan om een antwoord te geven op de vraag naar het hoe en het wat van Everaerts bronnen.'

Een greep doen naar enkele van de antwoorden, voorstellen en interpretaties die hij aanbiedt, is als het grabbelen in een enorme grabbelton. In het eerste spel, dat van *Maria Hoedeken* (1509-1510), krijgen we een mini-betoog over de devo-

tie van de Rozenkrans, een aanvulling op de door Muller en Scharpé gevonden bronnen, een aantal verhelderende verklaringen en hertalingen van de namen van verschillende allegorische personages die niet alleen taalkundig van belang zijn maar ook inzicht geven in Everaerts gedachtengoed. De verhandeling over de vormkenmerken en het inzicht over de manier waarop de auteur d.m.v. zijn rijmvarianties de betekenis en functie van de *dramatis personae* duidelijk maakt, geeft in een paar bladzijden en bijna tussen neus en lippen, een schat aan inzichten. In *Tspil van de Wynghaert* (1534) zet Hüsken, zoals ook elders in de editie, de discussie voort over Everaerts religieus gedachtengoed en lost hij *en passant* een raadselachtige plaats in dat spel op, die wijdere betekenis blijkt te hebben voor het beeld van het bedelen in de Middeleeuwen en de bedelorden in de zestiende-eeuwse Nederlanden.

Dit is wat dit boek zo rijk maakt: we krijgen een gedetailleerd beeld over één auteur en zijn werk (en wat betreft vollen en verven misschien wel wat te gedetailleerd) maar wat hier ook aangeboden wordt is een panorama van het toneel, van rederijderskamers en van rederijders en van al de verbindingen met het culturele, sociale, economische, politieke en religieuze klimaat van de eerste helft van de zestiende eeuw. Everaert is als literair saai en moreel laf gekarakteriseerd door moderne beoordeelaars en het lijkt erop dat hij in zijn eigen omgeving ook niet erg schitterde. Hüsken vraagt ons niet om nu in zijn uil een valk te zien; hij doet iets veel subtieler, hij laat ons zien, met een overvloed aan bewijzen, dat 'hoe men het ook wendt of keert, het [...] vrijwel onmogelijk [is] om niet onder de indruk te geraken van 's mans uitgebreide en diepgravende kennis. Geen enkel spel uitgezonderd of er is wel een idee of een gezichtspunt dat ons nieuw licht vergunt op een tijd die ver achter ons ligt maar nog steeds boeit.' En zo krijgen we hier in feite twee valken: de auteur en de editor, in staat om het kleinste te zien en er goed gebruik van makend, maar met verziende blik en brede vleugelslag.

Elsa Strietman

Theo Meder & Cor Hendriks, *Vertelcultuur in Nederland, Volksverhalen uit de Collectie Boekenooien* (ca. 1900). Amsterdam: Aksant, 2005. – 836 pp. ISBN 90 5260 182 8. € 39,90

In de jaren 1892-1894 plaatste de nog jonge taalkundige en volkskundige Gerrit Jacob Boekenooien (1868-1930) in diverse kranten en tijd-